

Адвокат в нотаріальному процесі

Цей науково-практичний посібник є комплексним дослідженням участі адвоката в нотаріальному процесі.

У книзі розкрито особливості функцій адвоката в нотаріальному й медіаційному процесах, сутність верховенства права та здійснено порівняльно-правовий аналіз його реалізації у різних юрисдикційних процесах, висвітлено правову природу договору про правничу допомогу як підставу здійснення адвокатом представництва, надання юридичного супроводу в нотаріальному провадженні та запропоновано методику його складання, питання документів, які стверджують повноваження адвоката залежно від форми участі, оплату праці адвоката, етичні відносини адвоката із суб'єктами нотаріального провадження та його відповідальність, докази та доводи, доказування та доведення в нотаріальному процесі в контексті діяльності адвоката, консультативну роботу адвоката з реалізації прав клієнта в нотаріальному процесі, складання адвокатом проєктів нотаріальних процесуальних документів, подано методику (стратегію і тактику) діяльності адвоката під час вчинення нотаріальних дій, що виникають із цивільних, сімейних, спадкових відносин, запропоновано авторські проєкти договорів, проведено аналіз судової практики, зокрема, щодо нотаріально посвідчених договорів, що виникають із цивільних, сімейних, спадкових відносин, а також розглянуто питання щодо адвокатської допомоги клієнтам у разі застосування нотаріусом, консулом норм іноземного права під час вчинення нотаріальних дій.

Книга стане в пригоді адвокатам, нотаріусам, суддям, а також науковцям, докторантам, аспірантам і студентам під час вивчення спецкурсів: «Адвокатська діяльність», «Адвокат у нотаріальному процесі», «Нотаріальний процес».

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	11
-----------------	----

Розділ I

ФУНКЦІЇ АДВОКАТА І НОТАРІУСА В НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	14
---	-----------

1.1 Сутність нотаріальної та адвокатської функцій	14
1.2 Місце нотаріату в правовій системі України та використання адвокатом нотаріальних дій в інтересах свого клієнта	19
1.3 Завдання та правові підстави здійснення адвокатом своєї професійної діяльності в нотаріальному процесі	24
1.4 Медіація як спільний і конкурентний напрям діяльності нотаріусів та адвокатів	26
1.5 Діяльність українських адвокатів за кордоном та іноземних адвокатів в Україні	33

Розділ II

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ТА ДІЯЛЬНІСТЬ АДВОКАТА В НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	38
---	-----------

2.1 Загальні передумови сприйняття принципу верховенства права	38
2.1.1 Участь адвоката в реалізації принципу верховенства права в цивільному судочинстві	41
2.1.2 Чи можлива реалізація принципу верховенства права у виконавчому провадженні?	48
2.1.3 Принцип верховенства права та його співвідношення з принципами цивільного права в нотаріальному процесі	56
2.1.4 Верховенство права в адвокатській діяльності	65
2.2 Порівняльне дослідження повноважень Верховного Суду та Конституційного Суду України й реалізації новітніх концепцій у цивільному судочинстві	68

Розділ III

ДОГОВІР ПРО НАДАННЯ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ ЯК ПІДСТАВА ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТОМ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЧИ ЮРИДИЧНОГО СУПРОВОДУ В НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	79
3.1 Правова природа договору про надання правничої допомоги, об'єкт, предмет і суб'єкти	79
3.2 Підстави укладення договору про надання правничої допомоги для участі адвоката в нотаріальному провадженні та передача клієнтом йому повноважень	89
3.3 Порядок укладення договору про надання правничої допомоги в нотаріальному провадженні	95
3.4 Відмова в укладенні договору про надання правничої допомоги в нотаріальному провадженні	103
3.5 Форма та зміст (складові елементи) договору про надання правничої допомоги в нотаріальному провадженні та методика його складання	108
<i>Проект № 1 договору на представництво адвокатом клієнта під час посвідчення останнім договору про сплату аліментів на дитину й визначення місця проживання та виховання дитини</i>	126
3.6 Документи, які стверджують повноваження представника на участь у нотаріальному провадженні	132
3.7 Актуальні питання оплати праці адвоката за участь у нотаріальному провадженні	145
3.8 Припинення або розірвання договору про надання правничої допомоги в нотаріальному провадженні (Є. Є. Фурса)	162

Розділ IV

ВСТАНОВЛЕННЯ АДВОКАТОМ ПРАВОПОРУШЕНЬ У НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ, ЇХ КВАЛІФІКАЦІЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НОТАРІУСА	169
4.1 Важелі впливу адвокатів на діяльність нотаріусів	169
4.2 Види правопорушень у нотаріальному процесі та їх кваліфікація адвокатом і його клієнтом	176
4.3 Професійна (дисциплінарна) відповідальність нотаріусів	179
4.4 Цивільно-правова відповідальність державного нотаріуса	185
4.5 Цивільно-правова відповідальність приватного нотаріуса	187
4.6 Адміністративна відповідальність нотаріуса	191
4.7 Кримінальна відповідальність нотаріусів	195

Розділ V

ЕТИКА ПРАВОВІДНОСИН АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ ТА ІНШИМИ СУБ'ЄКТАМИ НОТАРІАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ НИМ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЧИ ЮРИДИЧНОГО СУПРОВОДУ	200
5.1 Правовідносини адвоката з клієнтом (довірителем) у нотаріальному провадженні та їх етичні аспекти	200
5.2 Правовідносини між адвокатом, нотаріусом та їх клієнтом під час вчинення нотаріального провадження: співпраця, її межі й етичні аспекти	216
5.3 Правовідносини адвоката з іншим адвокатом у нотаріальному провадженні	224
5.4 Етичні відносини адвоката з особами, які сприяють нотаріусу у вчиненні нотаріального провадження	233
5.5 Етичні вимоги до підвищення кваліфікації адвоката для участі в нотаріальному провадженні	237
5.6 Відповідальність адвоката за недотримання правил адвокатської етики під час його участі в нотаріальному провадженні	245

Розділ VI

ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ, ДОВОДИ ТА ДОВЕДЕННЯ В НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІУСА І АДВОКАТА	248
6.1 Загальні підходи до доведення та доказування в нотаріальному процесі	248
<i>Проект № 2 договору про визнання права особистої приватної власності на майно, що було об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, компенсацію його вартості шляхом передання відступного</i>	252
6.2 Загальна класифікація доказів у нотаріальному процесі та їх види	268
6.3 Пояснення заявників, заінтересованих осіб та їх представників	275
6.4 Письмові докази	281
6.5 Електронні докази	299
6.6 Речові докази	317
6.7 Сприяння адвоката та нотаріуса у виборі та проведенні експертизи в нотаріальному провадженні. Висновок експерта та суб'єкта оціночної діяльності	323
6.8 Вимоги, яким мають відповідати докази в нотаріальному процесі: належність, допустимість, достовірність, достатність	330

6.8.1	Належність доказів	331
6.8.2	Допустимість доказів у нотаріальному провадженні	335
6.8.3	Достовірність доказів як одне з правил, яке має бути дотриманим під час вчинення нотаріального провадження	338
6.8.4	Достатність доказів у нотаріальному провадженні	340
6.9	Доказування та доведення в нотаріальному процесі: сутність і співвідношення	341
6.9.1	Етапи процесу доказування та доведення в нотаріальному провадженні	351
6.9.2	Компетенція нотаріуса та права і обов'язки інших учасників нотаріального провадження в процесі доказування	358
6.10	Забезпечення доказів нотаріусом та участь адвокатів у цьому нотаріальному провадженні	367
6.10.1	Альтернативні варіанти забезпечення доказів нотаріусами та суддями	378
6.10.2	Актуальні питання забезпечення електронних доказів нотаріусом: теорія, практика та необхідність законодавчої регламентації	380
6.11	Роль адвоката в процесі оцінки доказів у нотаріальному провадженні	385
6.11.1	Оцінка доказів нотаріусом	387

Розділ VII

КОНСУЛЬТАТИВНА РОБОТА АДВОКАТА З РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ КЛІЄНТА В НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ 390

7.1	Науково-практичний підхід адвоката до вирішення проблем клієнта в нотаріальному провадженні	390
7.2	Цивільно-правові проблеми клієнта та способи їх вирішення за допомогою нотаріального порядку посвідчення правочинів	397
7.2.1	Придбання квартири на стадії будівництва та відповідні застереження адвоката	397
7.2.2	Схема придбання клієнтом квартири у продавця на вторинному ринку: поради адвоката	400
7.2.3	Боргові зобов'язання клієнтів адвоката та способи їх вирішення за допомогою вчинення нотаріальних проваджень	406
7.2.4	Довіреність і договір доручення в практиці нотаріусів	409
7.3	Роль адвоката у врегулюванні його клієнтом прав та обов'язків, що виникають із сімейних і подібних відносин у нотаріальному провадженні	411
7.3.1	Загальні передумови кваліфікації і способів вирішення проблем у сімейних відносинах	411

7.3.2	Роз'яснення адвокатом клієнту норм законодавства, що регламентують режим власності подружжя на майно в Україні	415
7.3.3	Аліментні зобов'язання з утримання дітей: матеріальний і процесуальний аспекти	425
7.3.4	Допомога адвоката у вирішенні проблем клієнта щодо спадкування в нотаріальному порядку	428

Розділ VIII

КОНСУЛЬТУВАННЯ ТА СКЛАДАННЯ АДВОКАТОМ

ПРОЄКТІВ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

У НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ . . . . .

435

8.1	Загальна специфіка складання адвокатом проєктів договорів	435
8.1.1	Процесуальні документи, які складаються заявниками та їх адвокатами, адресовані нотаріусам для вчинення або у разі відмови у вчиненні нотаріального провадження	439
8.1.2	Складання адвокатом нотаріальних процесуальних документів, орієнтованих на фіксування певних юридичних обставин	448
8.1.3	Кваліфікація адвокатом правовідносин і вибір найоптимальнішого для клієнта виду правочину чи договору або складання проєкту змішаного договору	448
	<i>Проєкт № 3 договору дарування з відкладальною обставиною та заповідальним розпорядженням . . . . .</i>	<i>450</i>
	<i>Проєкт № 4 договору дарування із встановленням особистого сервітуту . . . . .</i>	<i>453</i>
8.1.4	Роль адвоката в системності сприйняття договорів або їх окремих умов та у виборі найкращого способу реалізації клієнтом його прав щодо майна	456
8.1.5	Поради адвоката щодо вибору способу забезпечення виконання зобов'язань у договорах, які посвідчуються нотаріусом	460
8.1.6	Діяльність адвоката в разі застосування нотаріусом, консулом норм іноземного права під час вчинення нотаріальних проваджень щодо спадкових відносин з іноземним елементом (<i>Є. Є. Фурса</i>)	463
8.2	Договори в цивільному праві та правила їх складання	472
8.2.1	Загальні положення	472
8.2.2	Специфічні риси інвестиційних договорів та аналіз помилок у їх складанні	476
8.2.3	Договір фінансового лізингу і проблеми у його складанні та сприйнятті	482
8.3	Врегулювання сімейних правовідносин у договірному порядку	488

8.3.1	Матеріальна природа, укладання та нотаріальне посвідчення договору про заручини, складання адвокатом його проекту	491
	<i>Проект № 5 договору про заручини . . . . .</i>	493
8.3.2	Шлюбний договір: консультація адвоката щодо підстав, умов його укладання та нотаріального посвідчення	496
	<i>Проект № 6 шлюбного договору між подружжям (різні режими майна – спільна сумісна власність, спільна часткова й особиста приватна власність) . . . . .</i>	505
8.3.3	Консультавання адвокатом клієнта і складання проекту договору про визначення місця проживання та виховання дитини	507
	<i>Проект № 7 договору про визначення місця проживання та виховання дитини . . . . .</i>	510
	<i>Проект № 8 договору між батьками, які не перебували в зареєстрованому шлюбі, щодо здійснення батьківських прав і визначення місця проживання дітей . . . . .</i>	513
8.3.4	Встановлення режиму окремого проживання подружжя в нотаріальному та судовому порядку: консультація і складання адвокатом договору	517
	<i>Проект № 9 договору про встановлення режиму окремого проживання подружжя . . . . .</i>	522
8.4	Спадкові правовідносини та їх врегулювання шляхом укладання договорів	523
8.4.1	Спадкоємці в договірних відносинах як правонаступники спадкодавця	523
	<i>Проект № 10 заяви-довіреності про прийняття спадщини та уповноваження адвоката на вчинення певних дій щодо спадкового майна . . . . .</i>	530
8.4.2	Домовленості між спадкоємцями щодо розподілу спадщини. Зміна черговості одержання права на спадкування за законом: нотаріальний і судовий порядок	531
	<i>Проект № 11 згоди спадкоємців на посвідчення договору про зміну черговості одержання права на спадкування за законом . . . . .</i>	543
	<i>Проект № 12 згоди піклувальника на посвідчення договору про зміну черговості одержання права на спадкування за законом . . . . .</i>	544
	<i>Проект № 13 договору про зміну черговості одержання права на спадкування за законом . . . . .</i>	545

8.4.3	Участь адвоката у тлумаченні заповіту: нотаріальний і судовий порядок	547
	<i>Проект № 14 договору про тлумачення заповіту спадкоємцями та виконавцем заповіту (який є одним із спадкоємців) і визначення обов'язків між ними</i>	553
	<i>Проект № 15 договору про тлумачення заповіту спадкоємцями щодо утримання відказоодержувача</i>	560
8.4.4	Адвокат як виконавець заповіту	561

Розділ ІХ

	АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ, ЩО ЗУМОВЛЕНА ПОРУШЕННЯМ ПРАВ КЛІЄНТА В НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ АБО ЧЕРЕЗ НЕПОСВІДЧЕННЯ ДОГОВОРУ В НОТАРІАЛЬНОМУ ПОРЯДКУ	570
9.1	Передумови сприйняття судової практики	570
9.2	Судова практика щодо договорів, що не посвідчувались у нотаріальному порядку	574
9.3	Судова практика щодо нотаріально посвідчених договорів, що регламентують цивільні відносини	580
9.3.1	Аналіз судових справ, що стали наслідком вчинення нотаріальних проваджень	580
9.3.2	Нотаріально посвідчені правочини і їх системність: практичні та теоретичні аспекти	583
9.3.3	Аналіз прикладу із судової практики, що пов'язана з нотаріально посвідченим договором дарування	588
9.3.4	Виконавчий напис нотаріуса в правових позиціях Верховного Суду	590
9.4	Судова практика щодо нотаріально посвідчених договорів, що зумовлені сімейними правовідносинами	596
9.4.1	Доводи до укладання сторонами мирової угоди в суді, що можуть використовуватися для обґрунтування умов договору про утримання одного з подружжя (ст. 78 СК)	596
9.4.2	Договір про утримання дитини, визначення місця її проживання та виховання як підстава розірвання шлюбу судом за спільною заявою подружжя, яке має дітей, у порядку окремого провадження	597
9.4.3	Судова практика щодо розгляду справ про поділ спільного майна подружжя	600
9.4.4	Аліменти та додаткові витрати на дитину в контексті судової практики про забезпечення найкращих умов її життя	605
9.4.5	Угоди подружжя і найпоширеніші підстави їх недійсності: судова практика та роль адвоката	611

9.5 Судова практика щодо нотаріально посвідчених правочинів (договорів), що регламентують спадкові правовідносини	616
9.5.1 Секретний заповіт подружжя і визнання його судом дійсним або недійсним	616
9.5.2 Розподіл спадщини та методика розрахунку адвокатом спадкових часток: нотаріат і суд	619
9.5.3 Практика Федерального Верховного Суду Швейцарії у вирішенні питання вибору застосовуваного права у спорах, зокрема спадкових, з іноземним елементом (<i>Т. О. Бордюг</i>)	621

ПЕРЕДМОВА

Даний науково-практичний посібник присвячений діяльності адвоката у нотаріальному процесі. Це перше в Україні комплексне дослідження співпраці нотаріусів з адвокатами, яка не регламентована в законодавстві, але зумовлена близькістю їх функціональної ролі у правовій системі України.

Доволі часто адвокати і нотаріуси конкурують між собою і не бачать тих об'єктивно корисних для них напрямків діяльності, які можуть йти на користь всім учасникам нотаріального процесу. Наприклад, при складанні будь-якого проекту процесуального документу і, особливо, договору будуть відчуватися суб'єктивні фактори. Коли проект договору, складений нотаріусом, то адвокат, в інтересах свого клієнта, буде намагатися його удосконалити. Аналогічно діятиме й нотаріус, коли проект складався адвокатом. Отже, така співпраця є корисною як для адвоката, так і для нотаріуса, а також для осіб, яким надається правнича допомога.

Тому важливими для підготовки високопрофесійних фахівців є міждисциплінарні дослідження, які тривалий час здійснюються авторами (*Сімейне право: нотаріат, адвокатура, суд. К. : Видавець Фурса С. Я., 2005. 896 с. ; Спадкове право: нотаріат, адвокатура, суд. К. : Видавець Фурса С. Я. КНТ, 2008. 1216 с.; Примирні процедури в цивілістичному процесі: теорія і практика (нотаріат, суд, адвокатура, виконавче провадження) : науково-практичний посібник / за заг. ред. докторки юридичних наук, професорки, заслуженої юристки України С. Я. Фурси. К. : Алерта, 2022. 428 с. ; Фурса С. Я., Фурса Є. І., Дика А. О. Спір про право у цивілістичному процесі: нотаріат, суд, виконавче провадження : монографія. Київ : Алерта, 2021. 288 с. ; Виконавчий напис нотаріуса в цивілістичному процесі: нотаріат, суд, виконавче провадження (порівняльно-правове дослідження) : науково-практичний посібник (з практикумом) / за заг. ред. докторки юридичних наук, професорки, заслуженої юристки України. К. : Алерта, 2021. 284 с. ; Цивільний та виконавчий процес: міжгалузеві зв'язки. Особливості розгляду судами певних категорій справ та виконання судових рішень : монографія / за заг. ред. Фурси С. Я., Русецької О. О., Хорватової О. О. К., Алерта, 2024. 926 с.), а в контексті даної праці про представництво адвокатом в нотаріальному процесі істотне значення мають дослідження як з нотаріальної науки (Фурса С. Я. Представництво в нотаріальному процесі // В кн. Теорія нотаріального процесу. К. : Алерта; Центр учбової літератури, 2012. С. 214–217 ; Фурса С. Я. Сьогодення українського нотаріату: актуальні проблеми та їх доктринальне вирішення. Право України. 2020. № 9. С. 20–42), так і науки про адвокатуру (Фурса С. Я. Адвокатура через призму національної правової доктрини. Право України. 2019. № 12. С. 16–41). Тому в роботі зроблено акцент саме на трансформацію певної інформації в двох площинах: показати адвокатам відносно новий напрямок для їх діяльності – нотаріальний процес, а також виявити специфіку діяльності адвоката у цьому процесі. При цьому,*

авторами розкриті ті напрями в діяльності нотаріусів, де адвокати можуть бути корисними й самим нотаріусам як високопрофесійні фахівці.

Однак, така праця має викликати інтерес не тільки у адвокатів та нотаріусів, й у інших фахівців, діяльність яких пов'язана з юриспруденцією і не тільки в них. Зокрема, для пересічних громадян та юридичних осіб ця книга може стати корисною для усвідомлення, що в певних випадках доцільно залучати до участі в нотаріальному провадженні адвоката, який буде дбати про особисті права та інтереси конкретного клієнта, а нотаріус при вчиненні нотаріального провадження має бути об'єктивним. Адвокат, як фахівець, має бачити різноманітні способи врегулювання спорів. Він може владнати конфліктні ситуації між особами шляхом надання консультацій та роз'яснення найкращих способів реалізації їх прав, зокрема, у нотаріальному провадженні, скласти проект процесуального документу, порадити клієнту відповідну манеру поведінки у нотаріуса, юридично супроводжувати його або здійснювати функцію представництва клієнта під час вчинення важливих нотаріальних проваджень.

Отже, кожна нова книга відтворює бажання авторів надати читачам новий матеріал у такому ракурсі, який буде для них несподіваним та максимально їх зацікавить. Це не означає, що в цій книзі препарується матеріал з нотаріального процесу та адвокатури і видається як оригінальний напрямок. Ні, в книзі представлені останні наукові концепції, думки, а також переосмислено науковий і практичний досвід авторів в усіх тих справах, де вони надавали правничу допомогу своїм клієнтам. Більше того, цей досвід удосконалено і звернено увагу на той правовий потенціал, яким володіє нотаріат як орган безспірної юрисдикції і який варто задіювати в тій чи іншій правовій ситуації.

У посібнику матеріал подається не як цитатник думок і гіпотез вчених, а розкривається з різних боків: традиційні позиції нотаріусів, а також потенційні напрями співпраці адвокатів та нотаріусів і вирішення проблемних питань на цьому шляху, а також надається обґрунтований науковий аналіз судової практики, яка пов'язана з розглядом спорів, що виникли з нотаріальних процесуальних відносин.

Ця книга при її фрагментарному аналізі може здаватися такою, що спрямована проти нотаріусів, оскільки в ній багато матеріалу присвячено аналізу недоліків, які мають місце в нотаріальній практиці. Однак, це помилкове враження, оскільки воно може стосуватися лише тих «фахівців», які не здатні працювати на високому професійному рівні, щоб до них не було зауважень і відповідних позовів.

В книзі всі прізвиська нотаріусів змінені, тому не слід ображатися на те, що деякі некоректно вчинювані нотаріальні провадження піддаються авторами критичному аналізу. Нотаріуси та адвокати мають удосконалювати свою діяльність, змінювати ставлення один до одного як представники юридичної професії. Хороші фахівці мають знайти спільну мову, допомагати один одному заради клієнтів. Як кажуть американці, в професійній діяльності не повинно бути нічого особистого, оскільки це – бізнес (у широкому сенсі цього слова).

Критичному аналізу у посібнику підданий й досвід діяльності деяких адвокатів, у зв'язку з чим велику увагу приділено й принципу верховенства права та його

[Перейти на сайт →](#)